

המושבה הגרמנית ■ צילום: באדיבות ורנר בראון

מפרץ חיפה ■ צילום: פוטו ברנר

חוף הים ■ צילום: באדיבות ורנר בראון

היעדר מקורות הביא לסברות שונות באשר למיקומה של העיר. במאה ה-19 היו שהציעו לזהות את חיפה הקדומה עם שקמונה, אך רוב החוקרים סבורים שיש לזהות את השם חיפה עם היישוב ששרידיו היו פזורים בשטח שמבית החולים רמב"ם של היום ועד בית הקברות היהודי שבדרך יפו. ואמנם, ברוב האזורים והמפות, למן ימי הביניים ואילך, מצוינת חיפה באתר זה, וכך גם בספרות הנוסעים והתיירים שעברו בה. משירשה חיפה את מקומה של שקמונה כעיר המרכזית במ"ר רחב, היא הפכה למעגן ימי חשוב. למן המאה התשיעית מוזכרים במקורות קשרי סחר ימי עם מצרים, ואף נודע על מספנות שהתמחו בבניית אוניות שטוחות, שנועדו לשיט בקרבת חוף פים רדודים. בקשרי המסחר והספנות עסקו בעיקר תושבי העיר היהודים, ואילו משפחות המוסלמים החזיקו במוסדות השלטון והמינהל. במאה העשירית וה-11 ידעה חיפה פריחה כלכלית

מז המפרץ אל רכס כרמל – ושבה וגלשה ממנו מערבה עד לחוף הים. מי שעמד בשנת 1949 ברחוב יפה נוף, יכול היה להקיף במבט אחר כמעט את כל שטחה של חיפה ואת רוב שכונותיה. הרוצה לעשות כן היום, חייב לצפות אל העיר ממגדל האוניברסיטה – רק ממנו ניתן להקיף את מלוא השטח הבנוי של העיר.

היסטוריה עירונית שהחלה בשנת 1099

במרחב העירוני של חיפה בימינו מצויים אתרים רבים של יישובים קדומים, מהם ערי נמל וחוף ומהם אתרי הר ומדרון – ובכולם נמצאו עדויות לשכבות היסטוריות עתיקות יומין. ואולם, אתר התיישבות הנושא את השם חיפה מופיע במקורות הכתובים רק למן המאה השלישית לספ"ג.

מות רמז, ולאחריהם ברוממה ויזרעאליה. בשנות ה-70 התמלא כמעט לחלוטין המדרון הצפוני, ולא נותרו בו שטחים פתוחים, למעט מדרונות הנחלים הפונים לנחל הגיבורים. הבנייה החלה לזחול אל מעבר לרכס, מערבה, וירדה לאורך השלוחות כרמליה, הכרמל המערבי, כבביר, רמת שאול וקריית שפרינצק. החללים שנותרו בין השלוחות ובין השכונות הלכו והתמלאו אף הם – באחוזה (הרחובות איינשטיין והנטקה), ברמות ספיר ובמדרונות נוה שאנן. בשנות ה-80 הוסיף השטח הבנוי לזחול לכיוון דרום ומזרח – לדרך פרויה, לרמת אשכול ולאזור רחוב סרוקה. שטחים אחרים נבנו בקצב מהיר – ברמת אלון, בוורדיה, ברמת גולדה וברמת אלמוגי. בקצב הבנייה המסחרר שוב לא היתה משמעות לשיפועים, שכן נמצאו שיטות בנייה מדורגות, נחצבו מיליוני מ"ק סלעים ומולאו גאיות.

אופיין של השכונות המודרניות שונה, אך כולן מתאפיינות בבנייה מרווחת, רובה עטורה בגגות רעפים, ובתכנון קפדני של מערך רחובות, אתרים ציבוריים ושטחים פתוחים. חיפה טיפסה

באביב 1099 הגיעו הצלבנים לארץ, ולאחר שכבשו את ירושלים שבו לרצועת החוף ונפנו להבטחת שלטונם בה

וכנראה גם תרבותית. העיסוק בספנות, במסחר, בהפקת צבע מחלונות הים ובזכוכית איפשרו לאחדים מבני הקהילה להתבסס, ואף לתמוך בקהילת יהודי מצרים.

באביב 1099 הגיעו הצלבנים לארץ, ולאחר שכבשו את ירושלים שבו לרצועת החוף ונפנו להבטחת שלטונם בה, כדי לאפשר את הקשר עם אירופה. בקיץ 1100 פנו לכיבוש חיפה ושמו על העיר מצור משולב מן הים ומן היבשה. להפתעתם, הם נתקלו בהתנגדות עיקשת וממושכת. תושבי העיר היהודים עמדו על נפשם ואף תקפו את הכוחות הצרים ופגעו במגדלי המצור. זעמם של הצלבנים וחששם מפני הכוח הכרוכה בתבוסה ליהודים הביאו לתגבור הכוחות בראשותו של טנקרד, נסיך הגליל. לאחר חודש ימים של לחימה ומצור נפלה חיפה לידי הצלבנים, והם כילו בה את זעמם – טבחו בתושביה, פגעו בכיצוריה והרסו את המספנות, מטה לחמם של תושביה.

העיר הפכה להיות מרכז של נחלה (סיניורה) עצמאית – שכי ללה את הכרמל, מישור החוף שלו ועמק זבולון, בנפרד מנסיכות הגליל. הצלבנים העמידו בראשה שושלת אצילים ששלטה בסביבה, והללו שיקמו את הנמל, בנו מבצר (Castellum Cayphae) והתירו לתושבים לחזור אל העיר ולפתחה מחדש כנמל משנה לעכו. מעתה היו נוצרים ומוסלמים את רוב או רחי חיפה, ואילו המיעוט היהודי רכב בה בעיקר בשל מערת

